

Mají ženy právo na potrat?, I. část

Roman Cardal

19. decembra 2023 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia, Potraty

1. Život pod ochranou práv

Pro dnešního západního člověka je samozřejmé, že mu náleží určitá práva, která pro sebe může nárokovat. Právní nárok jde ruku v ruce s povinností – ostatní ho musí respektovat, mají povinnost ho uznat a zařadit své jednání v souladu s ním. Pokud tak neučiní, jejich postoj představuje útok na jeho nositele, na jeho osobu, život, majetek atd. Nejzákladnější práva tak představují jakýsi *ochranný štít*, jehož prolomení ohrožuje člověka v jeho samotné podstatě. Jakmile tedy k něčemu takovému dojde, budí to pochopitelné rozhořčení. Vášnivá reakce proti porušovatelům práv se zdá být ospravedlněna *nepostradatelností* těchto práv pro autentický rozvrh lidské existence.

Ilustračný obrázek, zdroj: flickr.com / Joe Piette

V poslední době si stále více zvykáme na otevřené protesty lidí proti omezování jejich práv a svobod. V zahraničí i u nás jsou stále častěji pořádány více či méně masové demonstrace, jejichž účastníci dávají ostře najevo svoji nespokojenost s postupem vlády.¹ V tom se ukazuje, že lidé jasně rozlišují *mezi legitimními a nelegitimními nároky*. Jestliže v nějaké důležité věci vydá politická autorita zákon, který nebyl přesvědčivě odůvodněn, nelze očekávat, že se mu občané bez problému podřídí. Existuje-li povinnost podrobovat se zákonům dané země, znamená to, že její vláda má právo zákony vydávat. Ne každé právo je však nárokováno oprávněně. *Vznášet právo a také ho skutečně mít, není rozhodně jedno a to samé*. Toto triviální rozlišení se nezřídka ztrácí ze zřetele, neboť halasné prosazování práv pro něj neponechává žádný prostor. Jestliže však nejsou vznášené nároky korigovány *kritickou pochybností o jejich přijatelnosti*, může to mít fatální důsledky.

2. Nemožnost rekursu k vědě

Odkaz k nedávným nepokojům v polských ulicích nás přivádí k tématu, nad nímž bychom se zde chtěli zamyslet. Skutečně existuje nějaké právo ženy na potrat? Kde nalézt odpověď na tuto otázku? Je vyhrazena pouze odborníkům? Pokud ano, jakým? Lékařům? Právníkům? Demografům? Anebo se k problému mohou vyjadřovat všichni lidé nezávisle na svém vzdělání? Kdo v této věci může nárokovat *nezpochybnitelnou kompetenci*? Nezaujatý pohled nám ukazuje, že na tomto poli nepanuje žádná shoda ani mezi odborníky.²

Někteří z nich právo žen na potrat podporují, jiní naopak jeho existenci zpochybňují. Toto zjištění by nemělo zůstat bez důsledků pro naše hodnocení situace.

V debatách o potratech dochází často k *apelům na vědu*. Jedna z argumentačních strategií poukazuje na to, že odpůrci potratů uvízli svou myslí ve středověku, a proto chtějí společnosti vnutit postoj založený v obskurních náboženských motivech. Staví proti nim osvědčené stanovisko moderního člověka, který se orientuje podle *nejnovějších vědeckých poznatků*. Domnívají se, že díky vědeckému pokroku bylo lidské rozhodování zbaveno staré náboženské a moralistní zátěže, a proto již nelze v otázce potratů uplatňovat neobhajitelné předsudky.

Svoboda volby se tak může uskutečňovat v mnohem širším horizontu než tomu bylo v minulosti. Uvedená „argumentace“ je ale nedostatečná. *O jaké vědě se v ní mluví?* Vždyť zrovna ve vztahu k problematice potratů neexistuje žádné jednoznačné vědecké stanovisko, které by mělo zavazovat každého rozumně myslícího člověka. Jednotlivé pozice vědců zde naopak stojí v *nesmiřitelném protikladu*. Jaký důvěryhodný arbitr tedy rozhodne, která strana má pravdu a která nikoliv? Posuneme-li se z roviny aktivistického prosazování „práv“ do roviny žádoucí kritické reflexe, jsme nuceni odložit jednostrannou angažovanost, zbytnělé sebevědomí a agresivitu, s nimiž aktivisté vystupují při propagaci svých názorů. Tato důležitá poznámka se týká obou stran sporu. Pouhé uplatňování nároků na potrat či na jeho zákaz není dostatečné. Je třeba předložit legitimizující důvody pro jednu či druhou alternativu. Kde je však hledat, když na kýženou názorovou shodu nenarážíme ani v odborných kruzích? Ukazuje se, že celá diskuze, ať se odvíjí jakýmkoli směrem, musí nevyhnutelně skončit ve slepé uličce.

3. Ideologické zaujetí jako náhrada vědeckosti

Z řečeného se zdá plynout závěr, že každý další příspěvek k tomuto tématu bude jen vyjádřením osobní sympatie jeho autora, kterou se zařadí k zastáncům či odpůrcům potratů. Všechny jím uvedené „důkazy“ budou moci být neutralizovány sérií „proti-důkazů“. Diskuze se tak neposune ani o krok dál a jediné, co zbude po veškeré „argumentační“ palbě na pozice protivníků, bude pouhá osobní preference jedné ze dvou alternativ, přes níž bude přehozen háv „vědecké serióznosti“. Oklikou přes „vědu“ a pod jejím pláštíkem se tak opět skončí u *angažovaného aktivismu* pro či proti potratům. Kritická úvaha nepřipouští, že by za těchto okolností bylo racionální přiklonit se k jednomu z znesvářených táborů. Neboť jsou oba obsazeny lidmi s různými osobními preferencemi. Základní logika ale říká, že dvě preference, nakolik jsou pouhými preferencemi, jsou *stejně hodnotné*. Proč vyhlášovat loajalitu jen k jedné straně a vymezovat se vůči té druhé? Vždyť tatáž logika ukazuje, že i ta nejvíce protikladná stanoviska jsou vlastně zaměnitelná, poněvadž jsou obě *stejně nepodložená a neodůvodněná*. Žádné z nich nemůže nárokovat větší stupeň vědeckosti a objektivní upřednostnitelnosti.

Je-li situace taková, jak jsme ji právě popsali, ztrácí se veškerá naděje na vybědnutí z ideologické předsudečnosti, do níž zapadlo myšlení zastánců i odpůrců potratů? Vzhledem ke kontextu současného myšlení je naplnění této naděje v nedohlednu. Jednu věc je nicméně možné učinit okamžitě a je nepochybné, že se jedná o dosti naléhavou záležitost. Když se rozhlédneme po současném mediálním prostoru, vidíme, že se nepodobá kolbišti, na němž by se odehrávaly zápasy *podle spravedlivých pravidel*. Zastáncům potratů jsou v nich poskytovány větší výhody ve srovnání s těmi, kdo se proti nim vymezují. Nespravedlnost tohoto přístupu spočívá v *zakrývání nedostatků pro-potratového*

stanoviska. Z oficiálních médií nikdy nezazní, že i ono je neseno *jen a pouze ideologickými motivy*. Kdyby se připustila opravdu otevřená diskuze ohledně založenosti a přijatelnosti pro-potratové agendy, objevily by se okamžitě *další nepříjemné souvislosti*. Pokud se totiž prosazuje cokoliv z ideologických důvodů, vzniká podezření, že se jedná o maskovací strategii, jejíž cíle mají zůstat veřejnosti skryty. Ušlechtilý humanistický náter aktivistické rétoriky by náhle opadl a před našimi zraky by se zjevilo něco, co už s *humanismem nemá příliš společného*.

Ilustračný obrázek, zdroj: flickr.com / Matt Hrkac

Zastánci potratů a práva žen na něj se jako k poslední baště utíkají *ke svobodě člověka*. Ta se zdá být nedobytná, protože odmítnutí práva na potrat se okamžitě odrazí poukazem na její neslučitelnost se svobodnou volbou, bez níž je autentický lidský život nemyslitelný. Jde o strategicky dobře promyšlený tah, neboť prezentace práva na potrat v podobě boje za svobodu ženy staví jeho odpůrce automaticky do krajně nevýhodného postavení *nepřátel svobody*. Je to podobné MMA zápasu, v němž jeden ze soupeřů nastoupí v tvrdém pancíři, který mu zajistí ochranu i proti těm nejprudším úderům protivníka a přítomný rozhodčí mu přitom ještě angažovaně sekunduje.

Leč pojem „svobody“ se rozhodně nevyznačuje takovou jednoznačností, s jakou je v diskuzích o potratech lehkovážně užíván. Jeho obsah bývá zkratkovitě ztotožňován s *mocí a nárokem rozhodovat o svém vlastním životě*. Počaté dítě se ocitá v té nejužší zóně života těhotné ženy (v jejím těle), a proto je vydáno na pospas její svobodné volby. Právo ženy zabít či nechat zabít člověka je vymezeno tím, že počaté dítě je doslova „její věcí“.³ Jakmile hranici jejího těla opustí porodem, toto právo pozbývá platnosti a jeho případné porušení je kvalifikováno jako trestný čin vraždy.

4. Podivná logika svobodné volby

Není pochyb o tom, že žena má svobodu své dítě nezabít anebo ho svým rozhodnutím na smrt vydat. Má možnost to učinit, stejně jako každý člověk, kterému nic nebrání, aby vzal nůž a vrazil ho do srdce svého souseda. Takový skutek je *fyzicky proveditelný* a lze si ho zvolit. Pokud tak učiníme, provedeme svobodnou volbu. Otázka samozřejmě je, zda se jedná o volbu dovolenou a zda jsme se jí nedopustili něčeho špatného. Když takto propíchnu svého souseda, který vstoupí do mého domu bez agresivních úmyslů, těžko se budu před soudem hájit odvolávkou na mé právo svobodné volby. Ačkoliv mi ho soudce nebude upírat, upozorní mě, že v tomto případě *bylo omezeno právem na život zavražděného souseda*. Trestu odnětí svobody se nevyhnu. Odvedou mě do cely a já si budu lámat hlavu tím, proč je mé právo volby omezeno právem na život druhého, když se takto neobviňují ti, kdo zabíjejí nenarozené děti, které jsou *nesrovnatelně nevinnější než můj nepříjemný soused*.

Není toto přirovnání přehnané? Má-li počaté dítě právo na život, pak jsou oba případy srovnatelné a jeho zabití představuje *stejně odsouzení hodnou vraždu*. Aby se zastánci potratů tomuto důsledku vyhnuli, nezbyvá jim než argumentovat v *neprospěch práva na život plodu v těle matky*. Logika, s níž se mu upírá nárok na život však nijak neobjasňuje, *proč by ho měla požívat těhotná matka*. Prostý výskyt přání, preferencí a touhy pokračovat v životě na straně ženy není dostatečným ospravedlněním jejího nepodmíněného práva na život. Stejně jako jejich nevyskytování se u dítěte v lůně ženy není dostatečným zdůvodněním legitimacy jeho zabití ještě před narozením. Kdo se s uvedenou logikou spokojí, *musí připustit zarážející konsekvence*. V souladu s ní je totiž možné zabít člověka, který se nachází v bezvědomí nebo ve stavu hlubokého spánku. Ani on nemá žádná přání, preference či touhu pokračovat ve své existenci.

Podle uvedené logiky bych se mohl beztestně zbavit každého, jehož existence mě obtěžuje anebo z jehož smrti bych mohl mít nějaký prospěch, neboť by se mi konečně podařilo prosadit vlastní preference, touhy a očekávání. Jedná se o logiku, která příliš logická není. Právě proto nechrání ani ty, kdo její pomocí obhajují své názory. Nastíněná konsekvence totiž dopadá i na její obhájce – v jejím jménu připouští zabíjení nenarozených dětí, ale v jejím jménu mohou být zabiti i oni, pokud z nějakého důvodu (spánek, bezvědomí) ztratí výsady, které údajně zakládají právo na život. Pro racionálně uvažujícího člověka je to signál, že argumentace ve prospěch potratu musí spočívat na solidnějších důvodech.

1 Média provádí informační selekci, což vysvětluje, proč nejsou všechny projevy nesouhlasu občanů hodné stejné pozornosti. Například nedávným událostem v Polsku se věnovaly se značnou intenzitou: „Ženy v Polsku prakticky ztratily možnost jít na potrat. Tamní ústavní soud totiž dospěl k závěru, že umělé ukončení těhotenství kvůli vývojovým vadám plodu porušuje ústavu. Ve středu předložil písemné odůvodnění svého verdiktu, a to bylo ihned zveřejněno v oficiální sbírce zákonů. Stovky lidí vyšly do ulic, aby protestovaly proti tomuto rozhodnutí, verdikt je ale nezvratný“ (<https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/polsky-soud-zakazal-potraty-i-kdyz-je-plod-poskozeny-lide-vysli-do-ulic-40349251>).

2 „Interrupce mají v dnešní odborné diskusi velmi schopné a rozhodné zastánce i odpůrce. Mezi zastánce potratů patří třeba filosofové Peter Singer, Michael Tooley či v nedávné době David Boonin, zatímco do řad odpůrců můžeme zařadit myslitele jako je John Finnis, Christopher Kaczor či Robert P. George“ (David ČERNÝ, <https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/54347/existuje-u-zen-pravo-na-potrat-je-to-k-zamysleni.html>).

3 Říci, že potrat je zabitím člověka, není podsouváním něčeho, s čímž by obhájci potratů nesouhlasili: „Zastánci potratů nemají problém přijmout skutečnost, že lidský plod je individuální lidská bytost. Říkají však, že samotná skutečnost, že někdo je člověkem, neznamená, že má nějaká práva. Každý z nás je člověk v biologickém slova smyslu – jsme organismy lidského druhu – to ale není morálně relevantní fakt. Mnohem důležitější jsou jiné věci: že si můžeme něco přát, že můžeme plánovat budoucnost, že si uvědomujeme sami sebe jako bytosti rozprostřené v čase a můžeme tudíž toužit po tom, aby náš život pokračoval. Ve zkratce: naše nervová soustava je natolik rozvinutá, že jsme schopni vyšších kognitivních funkcí – jsme nejen lidské organismy, ale rovněž lidské osoby. A to je z morálního hlediska důležité, protože pouze osoby

získávají určitá práva, včetně práva na život. Lidská embrya a plody samozřejmě osoby v tomto smyslu nejsou, nemají žádná přání, preference, tužby, nemohou si přát pokračovat ve své existenci v lůně matky; proto jim nijak neukřivdíme, když je usmrtíme (mohou-li plody již cítit bolest, mělo by jejich usmrcení být bezbolestné)“ (David ČERNÝ, *loc.cit.*).

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/maji-zeny-pravo-na-potrat-i-cast/>